Pohde
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue

Asiantuntijalausunto hallintovaliokunnalle koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024: teema hyvinvointialueiden rahoitus

1. Lausunnon keskeiset huomiot

1. **Talouden haasteet hyvinvointialueiden toiminnan alkuvaiheessa**
   Hyvinvointialueiden ensimmäisten vuosien talous tulee olemaan erittäin haastava. Valtion talousarviossa tulisi arvioida ja tunnistaa keinoja, miten turvataan toiminnan käynnistyminen hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueindeksi on matala huomioiden todellinen kustannuskehityksen taso vuosina 2023-2024. Muutoskustannusten korvausmekanismi ei kata tosiasiallisia kustannuksia erityisesti sirpalehyvinvointialueilla. Kansallisten mekanismien tulisi kannustaa kaikkia hyvinvointialueita yhdenvertaisesti tasapainottamaan talouttaan sekä uudistamaan rakenteita ja toimintamalleja. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue kiinnittää huomiota siihen, että ennustetun menokehityksen perusteella vuonna 2025 tehtävään tarkastukseen varattu määräraha voi olla riittämätön ja siten haastaa kansallisesti talouden sopeutustoimenpiteiden saavuttamista.

2. **Lainanottovaltuus**
   Lainanottovaltuuden arvioinnin ja muuttamisen prosessia tulisi kehittää siihen suuntaan, että se mahdollistaa joustavasti välttämättömien ja kustannusvaikuttavien investointien toteuttamisen hyvinvointialueiden itsehallintoa tukien. On myös huomioitava, että osa rakennusinvestointipäätöksistä on tehty ennen hyvinvointialueiden käynnistymistä. Lähtökohtaisesti hyvinvointialueiden haastavassa talouden tilanteessa investointikustannusten hillitseminen on perusteltua.

3. **Kansallinen hanke- ja tutkimusrahoitus**
   Esimerkiksi Suomen kestävän kasvun ohjelman rahoitusta tulisi voida joustavasti käyttää alueiden erityiskysymykset huomioiden peruspalveluiden kehittämiseen, hoito- ja palveluvelan purkamiseen sekä palvelujen saatavuuden parantamiseen hankebyrokratia minimoiden. Terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen osoitettua rahoituksen lisäämistä Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue pitää oikeansuuntaisena, mutta riittämättömänä.

4. **Henkilöstön saatavuus**
   Henkilöstön saatavuudessa on hyvinvointialueilla olennaisia haasteita. Hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen voimaantulon siirtäminen sekä perusterveydenhuollon hoitotakuun säilyttäminen 14 vuorokaudessa ovat henkilöstön saatavuushaasteet huomioiden oikeansuuntaisia toimia. Talousarvioesityksessä on tuotu esiin, että henkilöstöpula voi myös rajoittaa menojen kasvua ainakin lyhyellä aikavälillä. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ei pidä tätä todennäköisenä, vaan arvio on, että henkilöstön saatavuuden haasteet näkyvät mm. ostopalveluiden ja vuokratyövoiman käytön kasvussa sekä hoito- ja palveluvelan kertymisenä, joka osaltaan nostaa kustannuksia tulevina vuosina.

2. Lausunto

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue nostaa kirjallisessa lausunnossaan esiin seuraavat huomiot.

2.1 Hyvinvointialueiden rahoitustilanne ja näkymät

Hyvinvointialueilla erityisesti ensimmäisten vuosien taloustilanne tulee olemaan erittäin haastava. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla arvio on, että ilman sopeutustoimia ensimmäisen toimintavuoden alijäämä olisi ollut 120-140 miljoonaa euroa. Sopeutustoimet ja rahoituksen paraneminen huomioiden arvio on, että alijäämää kertyy vuodelle 203 noin 60 miljoonaa euroa. Myös vuodelle 2024 arvio on, että ilman tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman päivittämistä tulos olisi noin 150 miljoonaa euroa alijäämäinen. Valtion rahoitus ja alijäämän kattamisvelvoite huomioiden tämä ei ole mahdollista, joten merkittäviä rakenteellisia ja toiminnallisia uudistuksia on välttämätön tehdä.

Hyvinvointialueiden rahoituksen indeksitarkistus vuodelle 2024 on 2,53 %. Inflaation ennustetaan tasaantuvan vuonna 2024, mutta hyvinvointialueiden muutoskustannukset, vuonna 2023 kohonneet palkkakulut, ostopalveluiden hinnat ja mm. korkotaso vaikuttavat siihen, että hyvinvointialueiden kustannusrakenteeseen nähden indeksitarkistus on selvästi liian matala. Lisäksi on huomioitava, että monilla hyvinvointialueilla aiemmin myönnetty muutostuki ict-kustannuksiin ei riitä kattamaan enää vuonna 2024 tosiasiallisia kuluja ict-järjestelmien muutoksiin ja yhtenäistämiseen liittyen.

Talousarviossa on huomioitu rahoituksen mahdollinen jälkikäteistarkistus vuonna 2025 vuoden 2023 toteutuneet kustannukset huomioiden. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue kiinnittää huomiota siihen, että ennustetun menokehityksen perusteella vuonna 2025 tehtävään tarkastukseen varattu määräraha voi olla riittämätön ja siten haastaa kansallisesti talouden sopeutustoimenpiteiden saavuttamista.

Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue nostaa esiin, että kansallinen rahoitus ei riittävällä tavalla huomioi alueiden erityiskysymyksiä esimerkiksi yliopistolliseen sairaalaan ja ns. sirpalehyvinvointialueiden erityiskysymyksiin liittyen. Yliopistosairaalalisä osaltaan korjaa tilannetta, mutta siirtymätasauksen

vuoksi sen täysimääräinen vaikutus näkyy kuitenkin useamman vuoden viiveellä. Lisäksi tiukka talouden tilanne ja siihen liittyvät sopeuttamistoimet heijastuvat väistämättä myös hyvinvointialueiden mahdollisuuteen kohdentaa rahoitusta yliopistollisen sairaalan erityisvastuisiin, kuten esimerkiksi tutkimukseen, opetukseen ja koulutukseen.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue pitää tärkeänä, että kansallisten mekanismien tulisi kannustaa hyvinvointialueita yhdenvertaisesti tasapainottamaan talouttaan sekä uudistamaan rakenteita ja toimintamalleja. Järjestelmän tulisi toimia siten, että hyvinvointialueet eivät voi laskea sen varaan, että kestämätön taloustilanne katetaan valtion toimesta, mikäli hyvinvointialue ei ole itse pyrkinyt kaikin keinoin tunnistamaan ja tekemään tarvittavia uudistuksia talouden kantokyvyn parantamiseksi.

2.1.1 Hyvinvointialueiden rahoituselementit

Mikäli palveluiden järjestäminen uhkaa vaarantua, voi hyvinvointialueiden lakisääteisen rahoituksen lisäksi yksittäinen hyvinvointialue saada valtiolta rahoitusta palvelujen turvaamiseksi. Valtion talousarviossa hyvinvointialueiden lisärahoitukseen on vuodelle 2024 varattu noin miljoona euroa, joka on Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen arvion mukaan riittämätön yllä kuvatut talouden haasteet huomioiden. Ensisijainen vaihtoehto hyvinvointialueilla tulee toki olla muu käyttötalouden sopeuttaminen ja muun muassa investointien karsiminen.

Valtion talousarviossa otetaan myös kantaa investointien sääntelyyn ja hyvinvointialueiden lainanottovaltuuteen. Hyvinvointialueista vain yhdellä on lainanottovaltuutta vuodelle 2024. Kuitenkin esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla on uuden sairaalan rakentamiseen STM:n poikkeuslupa, jossa todetaan, että rakennusinvestointi on perusteltu, tarpeen mukainen, kiireellinen ja välttämätön. Päätökset rakentamisesta on tehty Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän aikana kuntien omistajaohjauksen hyväksymänä.

Lainanottovaltuuden arvioinnin ja muuttamisen prosessia tulisi Pohjois-Pohjanmaan näkemyksen mukaan kehittää siihen suuntaan, että se mahdollistaa joustavasti välttämättömien ja kustannusvaikuttavien investointien toteuttamisen hyvinvointialueiden itsehallintoa tukien. Lähtökohtaisesti hyvinvointialueiden tiukassa talouden tilanteessa investointikustannusten hillitseminen on perusteltua.

Talousarviossa esitetään hyvinvointialueille kehittämisrahoitusta, mm. Suomen kestävän kasvun ohjelmasta. Hyvinvointialueiden tiukka taloudellinen tilanne

huomioiden, rahoitusta tulisi joustavasti voida kohdentaa hanke-ehtojen puitteissa peruspalveluiden kehittämiseen, hoito- ja palveluvelan purkamiseen sekä saatavuuden parantamiseen. Hankkeista aiheutuva hallinnollinen kuorma tulisi minimoida. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue kiinnittää huomioita siihen, että kehittämisrahoituksen taso on monilta osin putoamassa vuodelle 2024, vaikka kehittämisrahoituksen tarve jatkuu korkeana vuonna 2024.

Terveydenhuollon ja sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen ehdotetaan valtion talousarviossa 35 miljoonaa euroa, jossa on lisäystä edelliseen vuoteen verrattuna 5 miljoonaa ja 10 miljoonaa lisäystä vuoteen 2022. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue pitää kehitystä oikeansuuntaisena, mutta rahoituksen taso on silti kokonaisuutena edelleen riittämätön.

2.2 Henkilöstön riittävyys

Väestön ikääntyminen haastaa hyvinvointialueilla myös henkilöstön riittyvyyden. Jo tällä hetkellä esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaalla on huomattavaa pulaa hoitohenkilöstöstä ja tietyistä erityisosaajista. Vajetta on erityisesti sosiaalityöntekijöistä, psykologeista, sairaanhoitajista ja erityislääkäreistä. Tämä on johtanut sekä perus- että erikoistasolla muun muassa osastosulkuihin. Tilanteen ennakoidaan tulevina vuosina hankaloituvan henkilöstömitoitusmuutoksiin ja eläköitymiseen liittyen. Toisaalta henkilöstöpula on voimakas muutosajuri uudistaa toimintamalleja rakenteita.

Talousarvioesityksessä on huomioitu, että hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen (0,7) voimaantulon siirretään alkamaan 1.1.2028, jonka vaikutus kansalliseen rahoitukseen on 89 miljoonaa euroa. Perusterveydenhuollon hoitotakuu pidetään 14 vuorokaudessa, jonka arvioidaan kansallisella tasolla vähentävän kustannuksia ja siten rahoitusta 5 miljoonaa euroa. Henkilöstön saatavuushaasteet huomioiden muutokset ovat oikeansuuntaisia.

Talousarvioesityksessä on tuotu esiin, että henkilöstöpula voi myös rajoittaa menojen kasvua ainakin lyhyellä aikavälillä. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue ei pidä tätä todennäköisenä. Arvio on, että henkilöstön saatavuuden haasteet näkyvät mm. ostopalveluiden ja vuokratyövoiman käytön kasvussa sekä hoito- ja palveluvelan kertymisenä, joka osaltaan nostaa kustannuksia tulevina vuosina.

Lisätietoja lausunnosta:
Anu Vuorinen, strategia- ja talousjohtaja, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
anu.vuorinen@pohde.fi, puh. 044 365 5473